

DE ZUTPHENSE LEEUW

door D. Stegeman

De heraldici uit vroeger eeuwen, onkundig van het feit dat de wapenkunde pas omstreeks het midden van de 12de eeuw is ontstaan, beschreven vaak wapens die in een vóórheraldisch tijdperk zouden hebben gefunctioneerd. Een van deze blazoenen was dat der Graven van Zutphen. De eerste die over een wapen van deze Graven spreekt, is de Nijmeegse kanunnik Willem van Berchem; hij vertelt in een door hem in het Latijn geschreven Gelderse Kroniek - voltooid rond 1480 - dat de Zutphense dynasten een rode leeuw in een wit veld voerden en ofschoon er ook andere kleuren worden genoemd, bleef toch het rood en zilver de gangbare. Hoe Van Berchem aan zijn wijsheid kwam is onbekend: aangezien de laatste graaf, Otto de Rijke, in 1113 stierf en dus in de tijd vóór het ontstaan van de heraldiek leefde, is het onmogelijk dat hij in het bezit van een heraldisch wapen is geweest. Toch heeft de wapenbeschrijving van Van Berchem grote invloed gehad; dat zien wij b.v. in de Bourgondische tijd, toen n.l. het wapen van de Stad Zutphen werd afgebeeld met verwisseling van kleuren, omdat de gedachte had postgevat dat de leeuw uit het stedewapen die van de Graven van Zutphen moest zijn.

De beschrijving van het wapen onzer stad na 1339 is als volgt: Doorsneden: boven in azuur (blauw) een gekroonde dubbelstaartige leeuw van goud, zijnde de Gelderse en onder in zilver een ankerkruis van keel (rood). Nu werden in die Bourgondische tijd de kleuren zo veranderd dat boven in een zilveren veld de rode leeuw van Zutphen kwam te staan en in het onderste een gouden ankerkruis in blauw. Het rijkelijk met wapens versierde grafmonument van Maria van Bourgondië in de Onze Lieve Vrouwekerk te Brugge en ook de tombe van Maria's vader, Karel de Stoute, in dezelfde kerk, tonen dit Zutphense wapen in die kleuren. Willem van Kleef, van 1538 - 1543 hertog van Gelre en graaf van Zutphen, zegelde in 1538 en 1539 als hertog van Gelre nog met een wapen Gelre (= de Gelderse leeuw) en een hartschild Kleef, Gulik, Berg en Mark. Later in 1539 zegelt hij met een wapen waarop de Zutphense leeuw ook voorkomt. Na 1543 voerden Karel V en Philips II de Zutphense leeuw, gekroond, te midden van de wapens hunner gebieden en sedert de afzwering, de zogenaamde "Verlatinge" van Philips II in 1581, kreeg het Zutphense wapendier als embleem

van het gelijknamige kwartier, ook een plaats in de linker helft van het gedeelde schild van Gelderland.

Het Gelderse wapen, daterend uit de 14de eeuw, bestond vanaf 1393 - toen Willem I, sedert 1371 hertog van Gelre, ook hertog van Gulik werd - uit een gedeeld schild (vaak ook uit twee schilden), waarvan heraldisch rechts (= links van de aanschouwer) de Gelderse omgewende (vanwege de courtoisie), rood getongde en genagelde, goud gekroonde gouden leeuw met dubbele staart op een blauw veld en links de Gulikse rood getongde en genagelde, ongekroonde leeuw van zwart in goud. Willem I en Reinald IV voerden het gecombineerde wapen Gelre-Gulik sedert 1393. Hun opvolgers als hertogen van Gelre, uit het huis Egmond voerden dit wapen als pretentiewapen. Maar nu, na de "Verlatinge" van Philips II, werd de Gulikse leeuw vervangen door de Zutphense en dit bleef tot 1799 (zie Beltjes, p. 90). Het tijdens de Bataafse Republiek ingestelde Departementaal Bestuur van Gelderland greep echter terug naar het oude hertogelijke wapen. Volgens een betoog van Mr.P.J.W.Beltjes, gehouden op een ledenvergadering van de "Vereniging Gelre" in 1955, was dit geschied op gezag van Gerard van Hasselt. Deze, misleid door de wapenrok van hertog Karel, meege dragen bij diens begrafenis en bevattende de bovengenoemde Gelderse en Gulikse leeuw, pleitte voor het vervangen van de goud-gekroonde rode leeuw door de ongekroonde zwarte leeuw in goud van Gulik. Als gevolg daarvan kreeg Gelderland in 1802 het hedendaagse wapen, dat in 1814 in het wapenregister van de Hoge Raad van Adel werd geregistreerd. Zo verdween voorgoed een embleem uit het wapen van Gelderland dat een historie van eeuwen achter zich had. In 1955 werd nog een poging gewaagd tot herstel van de Zutphense leeuw door het Wijnhuisfonds. Deze vereniging wendde zich tot het plaatselijk Gemeentebestuur met het verzoek om het initiatief te nemen tot wijziging, waarbij de Zutphense leeuw in zijn eer zou worden hersteld. Doch het verzoek behaalde géén meerderheid in de Raad.

Maar al is de Zutphense leeuw uit het provinciewapen verdwenen, toch bleef zijn beeltenis bestaan, want boven de toegangsdeuren van ons Gemeentehuis - de in 1716 gebouwde gedeputeerdenkamer - prijkt hij nog steeds in een glorieus reliëf. Eveneens vond de leeuw in 1955 een plaats in een der ramen van de Burgerzaal. Toen in 1972 Mr.G.A.Bontekoe een wapen voor het Zuiveringschap Oostelijk Gelderland moest ontwerpen, gebruikte hij als hoofdfiguur de goud-gekroonde (en getongde) rode leeuw van het graafschap Zutphen. Ook in het wapen van het Waterschap van de Berkel, verleend in 1955, en van het Waterschap van de Oude IJssel, verleend in 1956, komt de Zutphense leeuw voor. Zo blijkt dat de Zutphense leeuw nog steeds voortleeft en daar mogen wij ons in verheugen.

LITERATUUR

P.J.W.Beltjes, "Het wapen van de souveraine provincie Gelderland en zijn voorgeschiedenis" in *B & M Gelre* 66 (1972), p. 39-92.
C.O.A. baron Schimmelpenninck van der Oije, "Het gewijzigde wapen van de gemeente Zutphen" in *Gelders Mengelwerk*, Zutphen 1977, p. 145-149.